

LIBRARIES
IN
SOCIETY

Libraries in society — a reader. Ed by GERARD, D. London, Clive Bingley, 1978. 163 p.

Könyvtárak a társadalomban

A szöveggyűjtemény a könyvtárnak a társadalomban betöltött szerepével foglalkozik. A szemelvények a múlt százdtól kezdve mutatják be a könyvtár feladataival kapcsolatos nézetek változását és fejlődését, főleg angol és amerikai vonatkozásban.

A nemzetközi szerzőgárda fele nem könyvtáros; már ez is utal a könyvtártudomány, a könyvtárak iránti érdeklődés növekedésére, s ez a tény a szempontok bővülését is eredményezi. A szerzők egy része tágabb, szervezetszociológiai alapokra helyezte a könyvtártudományi vizsgálódásokat, bizonyítva, hogy a társadalom szervezetének, struktúrájának változása, fejlődése visszahat a könyvtár fejlődésére is, illetve, a könyvtártudomány elválaszthatatlan a társadalom eszmei fejlődésétől. A társadalom struktúrája megszabja a könyvtár lehetőségeit, a könyvtári gondolkodás irányát is. Hogy ez mennyire így van, *Raymond Irwin* 1950-ből való tanulmánya is bizonyítja, mely az Attlee-kormányzat idején kifejezte a „jóléti állammal” kapcsolatos fenntartásokat, bírálatát szelíd könyvtárosi köpenybe öltöztetve. Nézete szerint, a könyvtárakat (a nagy nemzeti könyvtáraktól eltekintve) nem szabad közvetlenül az állami adminisztrációnak alárendelni. Jobban bízik abban, ha a szolgáltatásokat független, szabad, helyileg irányított részlegek végzik. A könyvtáraknak függetleneknek kell lenniük mindenfajta állami nyomástól. A könyvtár ebben a koncepcióban tehát a társadalmi demokrácia, a független gondolkodás letéteményeseként jelenik meg; a könyvtáros azoknak az értékeknek a zászlóvivője és harcosa, melyek a társadalomban nem valósultak meg. Érezhető azonban, hogy a feladat véghezvitele egy ponton túl a kapitalista társadalmi struktúrába ütközve meghaladja a könyvtáros lehetőségeit.

Hogy a könyvtárosi tevékenység mennyire összefügg a társadalmi problémákkal, más tanulmányok is bizonyítják. *Mary Lee Bundy* az amerikai négerekkel kapcsolatosan veti fel az információk szűkösségének, illetve ezzel kapcsolatosan a közkönyvtárak feladatainak kérdését. A szerző megállapítja, hogy az USA társadalmi struktúrájában rejtett rasszizmus van, ami egyebek között abban nyilvánul meg, hogy a néger gettók lakói nem kapnak megfelelő támogatást és segítséget. A könyvtárak is hibáztathatók merevségük és hivatalos konzervativizmusuk miatt. A feketék problémáin az információs rendszer egészének javításával lehet segíteni, amelyben a közkönyvtárakra fontos feladatok várnak,

így pl. a négerék szociális, társadalmi jogaival kapcsolatos információk szolgáltatása.

Len Dawes 1973-ból való tanulmánya szintén a színesbőrűek problémáival foglalkozik. A rabszolgák elvesztették saját kultúrájukat, nyelvüket; a rosszul elsajátított angol nyelv kifejezés- és szimbólumrendszere idegen volt számukra. A színesbőrű lakosság kulturális szükségleteinek biztosításakor ki kell használni a tömegkommunikáció egyéb formáival szemben azt a lehetőséget, hogy a könyvtár kis területen helyi igényeket is ki tud elégíteni.

Ralph Harris a könyvtárak politikai gazdaságtanáról ír. Szerinte, a szerzőknek valamilyen kompenzációt kellene nyújtani azért, hogy a könyvtárak ingyenes kölcsönzési rendszerében az olvasók nem vásárolják meg a műveket. De taglalja azt is, hogy a lakosságnak csak mintegy 30%-a kölcsönöz; s fölveti a kérdést: helyes-e, hogy a könyvtárak költségeit adó-alapból fedezik. Szerinte, célszerű lenne valamilyen kölcsönzési tarifát alkalmazni, amivel azt is elérnék, hogy a politikai intézmények pénzügyi támogatása csökkenne, így a könyvtárak is függetlenebbek lennének. Ez a látszólagosan „gyakorlati szempontú” megközelítés ismét csak a fenntartó szervekkel szembeni bizalmatlanságot mutatja, illetve, a nagyobb pénzügyi függetlenség biztosításán keresztül egyéb területen is nagyobb önállóságot kíván biztosítani a könyvtáraknak.

Az amerikai könyvtárszociológiát *Margaret Egon* tanulmánya képviseli, mely az 1930-as nagyhatású „chicagói iskola” hagyományait folytatja. A könyvtárat egy fejlődésben levő társadalmi intézménynek fogja föl, mely nemcsak a gondolkodás történetéhez, hanem a társadalom szerkezeti struktúrájának változásaihoz is kapcsolódik. Az a tény, hogy a különböző típusú könyvtárak a társadalmi fejlődés különböző stádiumaiban jelentek meg, bizonyítja a könyvtár „intézményi” jellegét; azonban, ezt a viszonyt eddig nem vizsgálták megfelelő mélységben. A tanulmány szerint, a könyvtárosság a közkönyvtár fejlődésével vált önálló foglalkozási területté. Felveti továbbá: szükség van-e speciális könyvtárosi ismeretekre, vagy egy-egy szakterület ismerete a fontosabb; milyen helyet foglal el a könyvtártudomány az általános szervezélméletben; melyek a könyvtár adminisztrációs szervezetének jellemzői?

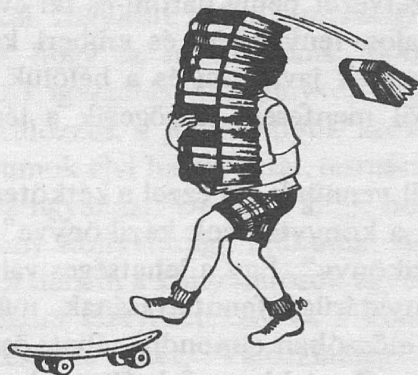
Bryan Luckham 1971-ben írott tanulmánya szociológiai szempontból vizsgálja a közkönyvtárat, Angliában kísérve végig a könyvtár funkciójának változását. A múlt században (habár egyes elitista nézetek is hatottak) a könyvtár feladatát abban jelölték meg, hogy a hátrányosabb helyzetűek számára biztosítsa a műveltség „újraelosztását”. Azonban, a nem-fizikai dolgozók aránya magasabb volt a könyvtárlátogatók között, mint tényleges társadalmi arányuk. A XX. században már elejtették ezt a koncepciót, ehelyett a kölcsönkönyvtárat „általános ellátóként” kezelték. A Művelődésügyi Minisztériumnak 1959-ben benyújtott jelentés a könyvtárhasználók kategóriáival is foglalkozott, és az ízlések és igények között bizonyos hierarchiát állított fel. Kiemeli a könyvtárak szerepét a kiállítások rendezésében, előadások tartásában és a felnőttoktatásban. Ugyanakkor, ez a tevékenység nem homályosíthatja el a könyvtárak alapfunkcióját.

Paul Wasserman írása arra mutat rá, hogy a változó társadalom megköveteli az intézmények, így a könyvtár változását is; a könyvtár vezetését úgy kell kialakítani, hogy képes legyen a gyors változásokat végrehajtani.

Brian Groombridge 1977-es tanulmánya a könyvtári tevékenység kibővítésének lehetőségeiről szól: a felnőttoktatás és a permanens tanulás módszereit elemzi. Rámutat arra, hogy aktívabbá kell tenni a különböző típusú könyvtárak közötti kapcsolatot (*L. Jolley* is ír arról, hogy a műveltségi szint és igények növekedésével az egyetemi könyvtárak már nem maradhatnak meg az intézményi keretek között). Fejleszteni kell a munkahelyi könyvtárak rendszerét. A könyvtárhasználókat nem elég csak egy-egy brosúrával tájékoztatni, meg kell tanítani őket a könyvtár használatára, a kézikönyvek kezelésére. Szükséges lenne a rádió, TV és a könyvtár lehetőségeinek összekapcsolása. A szerző hasznosnak tartja tematikus olvasmány-sorozatok összeállítását, melyek az egyéni művelődést segítenék; ehhez célszerű különböző segédeszközöket, bibliográfiákat kibocsátani.

A kötet zárótanulmányában *K. I. Abramov* és *V. V. Szkvorcov* szovjet professzorok adtak általános képet a szovjet könyvtárpolitika céljairól, kiemelve, hogy a könyvtárak társadalmi szerepe a könyvtárelmélet egyik alapproblémája marad, és a megoldás természetén múlik a könyvtári gyakorlat jövője és iránya. Hangsúlyozzák a könyvtárak növekvő szerepét a kommunista nevelésben, a fejlett szocialista társadalom kialakításában.

KOZMA LÁSZLÓ

(A *Library Journal* illusztrációjából.)